

Фенчук О.О.

аспірант

(Київський національний лінгвістичний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ МОВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглянуто особливості сучасного стану та проблематики фахової мови сфери інформаційних технологій, проаналізовано особливості лексичної бази, охарактеризовано словотвір фахових текстів сфери ІТ.

The article deals with the peculiarities of the modern condition and the problems of the specific purposes languages in the sphere of information technologies. The lexical component peculiarities and the word formation of the IT texts are analyzed.

Ключові слова: фахова мова, інформаційні технології, лексична одиниця, термінологічна одиниця, термінологічна група, комп'ютерна термінологія.

Перехід людства до інформаційного суспільства та глобальної комп'ютеризації, зумовив стрімкий розвиток фахової мови інформаційних технологій та необхідність всебічного розуміння нових термінів та їх адекватного перекладу. Фахова мова інформаційних технологій є складовою частиною професійної мови, яка знаходить своє застосування в науці, техніці, промисловості, управлінні, банківській системі, освіті, медицині, системі соціального забезпечення та інших галузях народного господарства. Під фаховою мовою розуміють сферу мови, спрямовану на комунікацію у відповідній фаховій галузі, сукупність усіх мовних засобів, які застосовуються у професійно-замкнутій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері [1, с. 28].

Дослідженню сучасного стану та проблематики фахових мов присвячено велику кількість наукових розвідок як вітчизняних так і зарубіжних науковців: теоретичні та практичні аспекти фахових мов розглядаються у роботах Л. Гофмана, Р. Байера, Т. Рьолке, Г. Флюка, Т. Кияка, А. Міщенко та ін. Г. Бусман визначив фахову мову як „мовну варіативність із функцією точної, ефективної комунікації щодо найбільш професійно-специфічних сфер та поля діяльності [7, с. 211]. На думку Шмідта «фахова мова – це засіб оптимального взаєморозуміння про предметну галузь фахівців; вона характеризується специфічним лексиконом і спеціальними нормами щодо вибору, уживання й частотності загальноживаних лексичних і граматичних засобів; вона не існує як самостійна форма реалізації в мові, а актуалізується у фахових текстах, які, крім елементів фахового тексту, завжди містять елементи загальноживаної мови» [14, с. 17]. Р. Байєр розглядав, фахову мову як „комплексну сферу мовного застосування, яка умовно, через специфіку різноманітних фахових ситуацій, вказує на внутрішню диференціацію [8, с. 122]. На думку Т. Кияка, „до цієї дефініції варто додати ще й той факт, що функціонування певної фахової мови забезпечується винятково чітко встановленою термінологією [2].

Проте, питання особливостей фахової мови у сфері комп'ютерних наук та інформаційних технологій недостатньо вивчене та потребує глибокого, детального, різнобічного лінгвістичного дослідження: аналізу її структурно - семантичного та функціонального аспектів та систематизації, з огляду на вагомість даної проблеми в контексті сучасної лінгвістики. Крім того, виокремлюється тенденція заміни лексики певної мови англомовними запозиченнями (наприклад, інтерфейс, меседж, інсталяція, монітор, драйвер, хост, дизайн та ін.). Необхідно виділити появу нових термінологічних одиниць, що виникли наряду з розвитком мережі Інтернет: Website, Webbrowser, Net, Chatroom, Bulletinboard, E-mail, modem, Forum, Homepage та ін. Основною вимогою до перекладу фахової німецької мови є повне збереження семантичного наповнення. Український еквівалент, функціонуючи у фаховій мові також є терміном, а тому має відповідати основним характеристикам терміна, до яких, як наголошує Т.Р. Кияк, відносяться:

відсутність синонімії в одній галузі, обмеження багатозначності, точність і повнота терміна, відсутність експресивності, евфонія, оптимальний рівень інтернаціоналізації та, особливо, вмотивованість термінів, яка є актом відображення однієї або багатьох ознак предметів у його назві засобами мови, показником “виправданості” найменування [2].

«Незаперечний той факт, що у світі прийнята спільна комп’ютерна термінологія. Сьогодні на світовому ринку електроніки провідними є англомовні фірми-виробники обчислювальної техніки та програмного забезпечення такі як Microsoft, IBM, Apple, Macintosh. Тому, при проведенні аналізу складу лексики української, англійської та німецької мов стає очевидним, що збагачення комп’ютерної термінології відбувається, в основному, за рахунок запозичень англомовних лексичних одиниць (version – англ., версія – укр., dieVersion – нім.; operatingsystem – англ., операційна система – укр., dasOperationssystem – нім.; adapter – англ., адаптер – укр., derAdapter – нім.; disk – англ., диск – укр., dieDisk – нім.; processor – англ., процесор – укр., derProzessor – нім.; icon – англ., іконка – укр., dasIcon – нім.; videocard – англ., відеокарта – укр., dieVideokarte – нім. interface – англ., інтерфейс – укр., dasInterface – нім. і т.д.)» [6]. Крім того, спостерігається тенденція заміни лексики певної мови англомовними запозиченнями (наприклад, інтерфейс, меседж, інсталяція, монітор, драйвер, хост, дизайн та ін.). Необхідно виділити появу нових термінологічних одиниць, що виникли наряду з розвитком мережі Інтернет: Website, Webbrowser, Net, Chatroom, Bulletinboard, E-mail, modem, Forum, Homepage та ін. Особливості фахової мови ІТ вимагають від користувача відповідної підготовки, оскільки механічний переклад приводить до неправильного змістовного розуміння мови. Користувач мовимає володіти необхідною базою знань у сфері ІТ технологій, оскільки у фаховій мові комп’ютерних наук та інформаційних технологій часто зустрічаються нові терміни, що не зафіксовані у словниках, але активно вживаються фахівцями вищезазначеної галузі: acceleration time-Beschleunigungszeit; bitstring-Bitfolge; comparator – Komparatorschaltung; latch trigger-Auffangspeicher; error-detectingcode- Fehlererkennungskode; fetch instruction - Abrufanweisung; high-performance system - Hochleistungssystem; message passing Nachrichtenaustausch; networkparameter -Netzwerkkenngroße; process time – Prozessorzeit; qualifier - Bestimmungszeichen; root function - Wirbelfunktion; spell checker -Rechtschreibprüfprogramm; system crash - Systemzusammenbruch.

Ще однією особливістю фахової мови інформаційних технологій є її інтернаціоналізація. Результати наших розвідок підтверджують характерний фаховій мові інформаційних технологій високий ступінь інтернаціоналізації, де латина виступає мовою-донором, а «сучасні термінологічні мови-донори, як, наприклад, англійська мова, виступають посередниками, через які нові, актуалізовані значення запозичуються і в інші мови шляхом транскрибування, транслітерації чи інших способів запозичення, напр. modem (англ.)- Modem (нім.) – modem (франц.) – modem (італ.) – modem (іспан.) – модем (укр.); monitor (англ.) – Monitor (нім.) – monitor (франц.) –monitor (італ.) – monitor (іспан.) –монітор (укр.); chip (англ.) – Chip (нім.) – chip (франц.) – chip (італ.) – chip (іспан.) – чіп (укр.)»[3].

Розглянемо одну з найбільш численних та вживаних термінологічних груп комп’ютерної термінології – скорочення. Процес скорочення (ціле заміняється частиною, що його представляє) є необхідним для забезпечення передачі максимальної кількості інформації (сислового змісту) при мінімальному використанні матеріальної оболонки мови (звукової оболонки та графічної форми), тобто в підвищенні ефективності комунікативної функції мови [3]. Існує два основних типи скорочень: аббревіатури (abbreviations) та "слова-обрізки" (clippings), що вважаються також складовими аббревіатурами [5].

Комп’ютерна термінологія містить велику кількість аббревіатури, (яка переважно має номінативний характер), тобто є назвами предметів та явищ що утворюється в результаті скорочення словосполучення до початкових літер слів, що входять в його склад. На відміну

від англійської абрєвіатури, в нїмецькій мовї немає вїдповїдникїв. Скорочення представлєні англїйською мовою, а пояснення їх значень подаються нїмецькою. Наведемо приклади англїйської абрєвіатури, та її нїмецьких еквївалєнтних форм:англ. DNS (Domain Name System), нїм. Die Umwandlung der Namen der Webserver in eine Zahlenfolge, (укр. – система доменних їмен); англ. FTP (File Transfer Protokol), нїм. Damit kann man Text-, Programm-, Ton-, und Videodateien von einem anderen Rechner herunterladen, (укр.- протокол вїдправлєння файлїв); англ. IRC (Internet Relay Chat), нїм. Unterhaltung im Internet, die über Eingabe von Schrift in die Tastatur erfolgt, (укр. - протокол пїдтрїмки дїалогового спїлкування через Інтернет); англ. POP 3 (Post Office Protokol), нїм. Zwischenspeicherung der Post, (укр.- протокол поштового офїсу); англ. PPP (Point-to-PointProtokol), нїм. Der Datenaustausch zwischen PC und dem Internet, (укр. –протокол рївноступного зв'язку); англ. USB (Universal Serial Bus), нїм. einAusgang (Schnittstelle) am PC, (укр.- Унїверсальнаперїферїйна шина).Нерїдко абрєвіації в англїйській та нїмецькій мовї сполучаються з нескороченими словами, утворюючи нову термїнологїчну одиницю:англ. USB port (UniversalSerialBusport), HTTP Server (Hyper-Text Transfer Protocol Server), BBB OnLine (Better Business Bureaus Online), virtual ISP (virtual Internet Service Provider);нїм. RGB – Farbmonitor (Rot-Grün-Blau-Monitor), D/A – Bus (Daten/Adressen – Bus), EDV – Anlage (die Anlage der elektronischen Datenverarbeitung), ZMD – Speicher (Speicher mit zylindrischen Magnetdomänen).Абрєвіації часто включають у себе також непочатковї лїтери – IPX/SPX (InternetworkPacketeXchange / Sequenced Packete Xchange), XBRL (eXtensible Business Reporting Language) – або цїлї складовї вїдрїзки – UNIVAC (UNIVersal Automatic Computer), XLink (Extensible Linking Language), MagRAM (Magnetoresistive Arbeitsspeicher in einem Computer).Складовї абрєвіатури (clippings) є достатньо продуктивним типом словотворєння. Випадати може будь-яка частина слова: hi-speed (highspeed), Pro (processor), E-mail (electronic mail), Kbyte (kilobyte), searchandizing (search and merchandizing). Вищєзгаданї складовї в нїмецькій мовї представлєні англїцизмами.Комп' ютерна термїнологїя мїстить велику кїлькїсть складних слїв (утворюються складанням рїзних корєнїв чи основ). Складнї слова переважно є однїєю частиною мови – їмєнниками (англ. hardware, mainframe, motherboard, fiberglass, printhead, bootstrap, back-lit, headphone, keyboard, spreadsheet, daisy-wheel, worldwide; нїм. Die Übertragungscharakteristik, die Vordergrundverarbeitung, die Adressendekodierlogik, die Laufzeitunterstützung, der Transaktionsverarbeitungsmonitor, die Bildwiederholffrequenz, die Geräteverbundkonfiguration, der Mehrfachzugriff, das Bootstrapprogramm, die Speicherplatzzuordnung, das Antivirenprogramm.

Слїд звернути увагу на один з вїдїв словотворєння складних слїв комп'ютерної термїнологїї в нїмецькій мовї, де перша частина складного слова є англїйською, а друга – нїмецькою:dieDownload-Adresse, derFrame-Buffer, dieHost-Sprache, dieMultisession-Aufnahme, derRead-Befehl, dasSchell-Benutzerinterface, die Byteverarbeitung, die Heapverwaltung, der Interfacewandler, die Jobabrechnung, die Refreshzeit. Необхїдно навести ще один спосїб творєння слїв – написання через дефїс цїлих словосполучєнь: англ. point-to-point, port-to-port, out-of-order, peer-to-peernetwork, cube-connected-cyclesnetwork, multiple-work-station, scanline-data-formattedfile; нїм. dieAriphmetik-Logik-Einheit, dieBasis-Kollektor-Spannung, dieLink-Bibliothek, dieReset-Taste, dasZweiphasen-Sperrprotokol.

Необхїдно, на нашу думку, розглянути та навести приклади дерївації (морфологїчного словотвору), при якому новї слова утворюються шляхом додавання морфєм (префїксїв та суфїксїв) до корєня. Способи словотвору подїляються на префїксальний (англ. interface, microprocessor, upgrade, output, input, replace, microphone; нїм. Der Abbruch, das Ablaufprotokoll, die Festplatte, der Festpunkt, das Überbrennen, der Überlauf), суфїксальний (англ. designer, operating, management, user, configurator, controller, basic, enjoyable, commonly, powerful; нїм. Die Betriebsmittelzuweisung, die Dateierklärung, der Dateispeicher, der Hostrechner, die Programmverträglichkeit, die Transposition) та префїксально-суфїксальний (англ. disagreement, unsuccessfully, incompletable, nonpartitionable, microprogrammable,

restoring; нім. Die Abbruchbedienung, die Aufwärtsverträglichkeit , die Ausgabeinheit, die Auswahlhaltung, der Einchiprechner, die Übertragungsbildung).

Результати розвідок засвідчили, що динамічний розвиток фахової мови інформаційних технологій в умовах сучасної глобалізації світу та постійні інноваційні процеси в комп'ютерній техніці спричиняють необхідність розширення термінологічних досліджень і вдосконалення способів і методів перекладу німецької терміносистеми цієї галузі різними мовами, у тому числі і українською. Здійснений аналіз особливостей фахової мови інформаційних технологій слугує основою подальших наукових розвідок структурно-семантичних і функціональних особливостей інфінітива у сучасній німецькій фаховій мові.

Література:

1. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова): підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова кн., 2006. – 586 с.
2. Кияк Т. Р. Фахові мови та проблеми термінознавства / Т. Р. Кияк // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – № 27. – С. 203–208.
3. Міщенко А.Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу: монографія / Міщенко А.Л. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 448 с.
4. Новый російсько-українсько-англійський тлумачний словник з інформатики. Основні терміни :близько 3300 термінів / уклад. : М. Д. Гінзбург, Л. І. Білоусова, І. М. Корніловська та ін.; за ред. М. Д. Гінзбурга. – Харків :Корвін, 2002. – 656 с.
5. Панкин А.В. Немецко-русский словарь по видео-и аудиотехнике, программированию, электронике и персональным компьютерам. – Москва: «Русский язык», 2006. – 604 с.
6. Статкевич А.Г., Фенчук О.О. Особливості навчання англійської і німецької комп'ютерної термінології студентів спеціальності «Інформатика» // Вісник ЖДУ. – 2010. - №50.- С. 176 – 180.
7. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft: Auflage: 3. Aktualisierte und erw. Aufl. / H. Bußmann. – Stuttgart : Kröner, 2002. – 783 S.
8. Beier R. Englische Fachsprache / R. Beier. – Stuttgart, 1980. – 122 S.
9. Fluck H.-R. Fachsprachen: Einführung und Bibliographie / H.-R. Fluck. – Tübingen ; Basel : A. Francke Verlag, 1996. – 361 s.
10. Halliday M.A.K. Linguistic studies of text and discourse / M.A.K. Halliday // Continuum International Publishing, 2002. – 243 S.
11. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung. 2 Aufl. / L. Hoffmann. – Berlin : Akademie-Verlag, 1984. – 307 S.
12. Hoffmann L. Anwendungsmöglichkeiten und bisherige Anwendung von linguistischen Methoden in der Fachsprachenforschung / L. Hoffmann // Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft. – Berlin-New York, 1998. – S.249–268.
13. Roelcke T. Fachsprachen / T. Roelcke. – Berlin : Erich Schmidt Verlag GmbH, 2005. – 250 S.
14. Schmidt W. Charakter und gesellschaftliche Bedeutung der Fachsprachen / Schmidt W. – Leipzig, 1971. – 125 S.